

10-14 YAŞ GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERDE ÖZ SAYGI ile TANRI ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*

Fatıma Zeynep BELEN

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı
Assoc. Prof., Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences
Department of Philosophy and Religious Studies
Kırıkkale, Türkiye.
fzbelen@kku.edu.tr
orcid.org/0000-0002-2632-2783

Şükriye DEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı
Postgraduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Studies
Kırıkkale, Türkiye.
sukriye.demir@iuc.edu.tr
orcid.org/0000-0001-9517-326X

Öz:

Bu araştırmanın amacı, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerde öz saygı ile Tanrı algısı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinin ortaöğretim kurumlarında uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 5, 6, 7, 8'inci sınıf düzeyindeki 317 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama araçları “kişisel bilgi formu”, “benlik saygısı ölçeği”, “Tanrı imgesi ölçeği”dir. Araştırma verileri SPSS-29 ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre; benlik saygısı ile Tanrı imgesi arasında anlamlı bir ilişki ($p<0,05$) olduğu bulunmuştur. Buna göre; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı ile güven veren Tanrı imgesi arasında pozitif yönlü, korku veren Tanrı imgesi ile arasında ise negatif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin cinsiyet, yaş, anne çalışma durumu ve anne/baba eğitim düzeyine göre, benlik saygısı ve Tanrı'ya güven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($p>0,05$) olmadığı bulunmuştur. 10-14 yaş grubundaki

* Bu makale Doç. Dr. Fatıma Zeynep Belen'in danışmanlığında yürütülen *10-14 Yaş Grubu Çocuklarda Öz Saygı ile Tanrı Algısı Arasındaki İlişki* isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

öğrencilerin baba çalışma durumu ve sınıf düzeyine göre, Tanrı'ya güven düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($p>0,05$) olmadığı görülmüştür. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyi ve baba çalışma durumuna göre, benlik saygısı düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($p<0,05$) olduğu bulgulanmıştır. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin Tanrı'ya güven düzeylerinin benlik saygısı düzeylerini yordamakta ($p<0,05$) olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular literatür kapsamında tartışılmıştır. Benlik saygısı düzeyi yüksek olan öğrencilerin Tanrı'yı algılama biçimleri güven yönündedir. Bu sebeple, öğrencilerin yüksek öz saygı düzeyine sahip olması için aile ve okul iş birliği ile bu konuda etkinlikler gerçekleştirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Öz Saygı, Tanrı Algısı, Benlik Saygısı, Çocuk.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-ESTEEM and PERCEPTION of GOD in 10-14 AGE GROUP STUDENTS

Abstract:

The aim of this research is to examine the relationship between self-esteem and God perception in students aged 10-14. The sample of the research consists of 317 students at the level of 5th, 6th, 7th, 8th grades selected by convenience sampling method in secondary education institutions of the central districts of Ankara in the 2022-2023 academic year. Data collection tools are Personal Information Form, Self-Esteem Scale, God Image Scale. Research data were analyzed with SPSS-29. According to the results of the research, it was found that there is a significant relationship ($p<0.05$) between self-esteem and God image. According to this, it has been determined that there is a positive relationship between the self-esteem of the students in the 10-14 age group and the image of reassuring God, and a negative relationship between the image of God that gives fear. It was found that there was no statistically significant difference ($p>0.05$) in the self-esteem and trust in God levels of the students in the 10-14 age group according to gender, age, maternal employment status and parental education level. It was observed that there was no statistically significant difference ($p>0.05$) in the level of trust in God according to the father's work status and grade level of the students in the 10-14 age group. It was found that there was a statistically significant difference ($p<0.05$) in the self-esteem levels of the students in the 10-14 age group according to their grade level and father's work status. It was determined that the level of trust in God of the students in the 10-14 age group predicted their self-esteem levels ($p<0.05$). These findings were discussed within the scope of the literature. The way of perceiving God of students with high self-esteem is in the direction

of trust. For this reason, activities on this subject can be carried out with the cooperation of family and school in order for students to have a high level of self-esteem.

Keywords: Psychology of Religion, Self-Esteem, Perception of God, Self-Respect, Child.

GİRİŞ

Toplumun temelini oluşturan aile, neslin devamı ve korunması açısından önem arz etmektedir. Çocukların manevi psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi, ailenin öncelikli amaçları arasında sayılabilir. Gelişim psikolojisi açısından çocuklar, her yaş döneminde birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bu kapsamda, gelişim psikolojisine göre; çocukların gelişimi fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel olarak dört temel alandan oluşmaktadır (Yazgan İnanç, 2020:5). Yıldız (2012:1-2), gelişim içerisinde olan çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal olarak sağlıklı bir şekilde gelişimlerini tamamlayabilmeleri için barınma, beslenme, sevilme ve ilgi görme gibi ihtiyaçlarının yanında; manevi ihtiyaçlarının nasıl giderileceği ve onların manevi ihtiyaçlar konusunda nasıl yönlendirilip eğitilmesi gerektiğinin önemli olduğunu ifade etmektedir.

1. Gelişim Dönemi

Çocuğun doğumla beraber içinde bulunduğu dünyayı farklı yaşlarda nasıl gördüğü ve niçin böyle görüp algıladığını belirlemeye çalışan, bilişsel gelişim kuramının öncüsü Piaget, gelişim dönemlerini dört evrede ele almaktadır. Bunlar; 0-2 yaş arası duyu-devimsel evre, 2-6 yaş arası işlem öncesi evre, 6/7-11/12 yaş arası somut işlem evresi, 11/12-18 yaş arası biçimsel-ışlem evresidir (Wadsworth, 2015:33-134; Bakırcıoğlu, 2006:236; Yazgan İnanç, 2020:52).

Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin gelişim özellikleri (6/7-11/12 yaş) somut işlemler evresinden (11/12-18 yaş) biçimsel işlem evresine geçiş yaptığı dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde öğrenciler, fiziksel dünyadan sezgisel dünyaya geçişin yaşandığı dönem özelliklerini taşımaktadır.

Çocukluk dönemindeki yaşantılarının bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli bir yere sahip olduğunu savunan psikanalitik kuramın öncüsü Freud, gelişim dönemlerini psiko-seksüel gelişim evreleri olarak beş aşamada ele almaktadır. Bunlar; 0-12 ile 18 ay aralığı oral dönem, 12/18-36 ay aralığı anal dönem, 36 ile 72 ay aralığı fallik dönem, 6-11/12 yaş aralığı gizil-latent dönem, 11/12-18 yaş aralığı genital dönemdir (Yazgan İnanç, 2020:41-44).

Bireyin tüm hayatını kapsayacak gelişim dönemlerini belirleyip, her dönemde başarılması gereken görevlerin olduğunu belirten psiko-sosyal kuramı geliştiren Ericson, gelişimi sekiz evreye ayırmaktadır. Bunlar; 0-1 yaş arası güven-güvensizlik, 1-2 yaş arası özerklik-utanç, 3-5 yaş arası girişimcilik-suçluluk, 6-11 yaş arası çalışkanlık-aşağılık duygusu, 12 yaş ile genç yetişkinlik dönemi kimlik-kimlik karmaşası, yetişkinliğin ilk yılları yakınlık-yalıtılmışlık, orta yetişkinlik üretkenlik-durgunluk, geç yetişkinlik ise bütünlük-umutsuzluk evreleridir (Bakırcıoğlu, 2015:93-105). Davranış kuramcıları olan Watson, Pavlov ve Skinner gelişimi kesintisiz ve sürekli bir evre olarak görmektedir (Bakırcıoğlu, 2015:129). Sosyal kuramcı Bandura ise gelişimde hem bilişsel hem de çevresel etkenlerin rol oynadığı savunmaktadır (Yazgan İnanç, 2020:48).

2. Dinî Gelişim Dönemi

Piaget'in geliştirdiği bilişsel gelişim teorisini temel alarak dini gelişim sürecine ilk kez uyarlayan Elkind, genel psikolojik gelişim süreçlerini göz önünde bulundurarak, dinî gelişime ilişkin çocukluk döneminde gözlemlenen karakteristik özellikleri belirlemiştir. Elkind'in Arayış Teorisi, bireyin tüm hayatını kapsayan dört evreden oluşmaktadır. Çocuğa Tanrı fikrinin öğretileceği en uygun dönem olan 0-2 yaş korunma arayışı evresidir. Tanrı'yı ifade edecek sembollerin arandığı 2-7 yaş temsil arayışı evresidir. Tanrı ile nasıl ilişki kurulacağını araştırdığı 7-12 yaş ilişki arayışı evresidir. Çocuğun yaşadığı sorunların çözümlerini dinde bulabileceğini anladığı 12 yaş ve üzeri idrak arayışı evresidir (Elkind, 1970:36-38; Oruç, 2013:975; Karaca, 2016:61-62).

Elkind'in arayış teorisine göre, 10-14 yaş grubundaki öğrenciler (7-12 yaş) ilişki arayışı evresinden (12 yaş +) idrak arayışı evresine geçişin yaşandığı dini gelişim özelliklerine sahiptir. Bu dönemde öğrenciler, Tanrı'yı ve kutsal kitaplardaki Tanrı imajını benimsemekte ve Tanrı'yla nasıl ilişki kuracağı sorusuna cevap aramaktadır. Tanrı'ya ilişkin soruların cevaplarını ise dinde bulmaktadır.

Harms, Piaget'in bilişsel gelişim evrelerini temel alarak dini düşünce gelişimini üç aşamaya ayırmaktadır. Çocuğun günlük yaşamdaki deneyimlerle yaratıcıyı sembolize ettiği 3-6 yaş peri masalı evresidir. Somut düşünme becerisinin geliştiği, Tanrı ve meleklerin gerçek insanlar olarak düşünüldüğü, dini sembollerin anlam kazanmaya başladığı 7-12 yaş gerçekçi evredir. Çocuğun kendine özgü inançlar oluşturmaya çalıştığı, soyut düşüncenin geliştiği 13-18 yaş bireysel evredir (Harms, 1944:115-118; Oruç, 2013:976; Karaca, 2016:59-60).

Harms'ın dinî düşünce gelişim teorisine göre, 10-14 yaş grubundaki öğrenciler (7 ile 12 yaş arası) gerçekçi evrenin sonu ile (13 ile 18 yaş arası) bireysel evrenin başlarını kapsayan dini gelişim özelliklerini göstermektedir. Bu dönemde öğrenciler, somut düşünme becerisi ile Tanrı ve meleklerin gerçek insanlar olarak düşünüldüğü, dinî sembollerin anlamlı olduğu dönemden kendilerine özgü dinî inançların gelişmeye başladığı döneme geçiş özelliklerini taşımaktadır.

Goldman, Piaget'in bilişsel gelişim evrelerini temel alarak dini gelişimi beş aşamaya ayırmaktadır. Dinî hayata dair gerçek bilgilerin olmadığı 0-7 yaş sezgisel dinî düşünce aşamasıdır. Sezgisel dini düşünce ile somut dinî düşünce aşamasına geçişin yaşandığı dönem birinci geçiş aşamasıdır. Dinî ifade ve sembollerin anlamlı olduğu, Tanrı tasavvurunun insan biçimli (antropomorfik) özellikler taşıdığı ve Tanrı'nın insanları cezalandıran bir güç olarak görüldüğü dönem 7/8-13/14 yaşları arası somut dinî düşünce aşamasıdır. Somut dinî düşünceden soyut dinî düşünceye geçişin açık olduğu dönem ikinci geçiş aşamasıdır. Dinî sembol ve ifadelerin anlaşıldığı dönem ise 13/14+ yaş soyut dinî düşünce aşamasıdır (Goldman, 1963:9; Oruç, 2013:978; Karaca, 2016:62-63).

Goldman'ın dinî düşünce teorisine göre, 10-14 yaş grubundaki öğrenciler (7/8-13/14 yaşları arası) somut dinî düşünce aşaması ile (13/14+ yaş) soyut dinî düşünce aşamasının ilk dönemi dinî gelişim özelliklerine sahiptir. Bu dönemde öğrenciler, dinî ifade ve sembollerini görsel olarak anlar ve anlamlandırır. Öğrencilerin Tanrı tasavvurları insan biçimli (antropomorfik) özellikler taşır. Onlar için Tanrı, insanları cezalandıracak güç olarak görülür. Öğrenciler, 14 yaş itibariyle somut olan dini ifadelerden soyut dinî kavramları anlamaya doğru gelişim göstermektedir.

Karaca (2016:76-86), bir Müslümanın dinî gelişim sürecinin üç evre ve yedi aşamadan oluştuğunu "Karaca Modeli" ile açıklamaktadır. Buna göre, dinî gelişimin henüz kendini belli etmediği çocukluk dönemi olan 0-12 yaş duygusal eğilimler ve dinsel hazırlık evresidir. Dinsel fitratın aktifleştiği arzu ve içgüdülerin dengede olmasının beklenildiği 12-18 yaş dinî ilginin uyanışı ve sorgulama evresidir. Dinî eğilimlerin zamanla gelişerek merkezileştiği, yetişkinlikle başlayıp ömür boyu devam eden 23 yaş ve üzeri uyum ve istikrar evresidir (Karaca, 2016:76-86). Karaca'nın (2016) *Dini Gelişim Teorileri* isimli kitabında, çocukların dinî gelişim dönemlerine ait öne çıkan bilim insanlarının görüş ve fikirlerine yer verilmiştir.

3. Benlik Saygısı ve Öz Saygı

Gelişim süreci içerisinde çevresi ile etkileşim hâlinde olan çocuk, kendi iç dünyasında da kendi benliği ile sürekli etkileşim ve iletişim halindedir. Bu etkileşim ile çocuğun kendi benliğini onaylama ve beğenme durumu benlik saygısını oluşturmaktadır. Bireyin kendini kabul etmesi ve kendi özüne güvenmesiyle sahip olduğu olumlu ruh hâli benlik saygısını oluşturmaktadır. Çocuğun kendini kabullenerek beğenmesi ve yüksek benlik saygısına sahip olması için üstün nitelikler taşıması ya da diğerlerinden farklı özelliklere sahip olması gerekli değildir. Çocuğun kendisini olduğu gibi kabul edip onaylaması, değerli görmesi, sevilmeye ve beğenilmeye layık bulması benlik saygısını oluşturmaktadır. Kendi benliğini beğenip benimseme durumu ise öz saygıyı oluşturmaktadır (Yörükoğlu, 2000:20-135).

Psikoloji sözlüğünde öz saygı (self-esteem) “Kendini benimseme, onaylama, kendine saygı duyma, değer verme” olarak tanımlanmıştır (Bakırcıoğlu, 2006:184). Rosenberg, öz saygıyı, “bireylerin bir obje olarak kendilerine yönelik duygularının ve düşüncelerinin toplamı” olarak tanımlamıştır (Hefferon-Boniwell, 2018:106-107). Buna göre, bireyin kendisine ilişkin yaptığı değerlendirmeler sonucu ulaştığı yargı, öz saygı düzeyinin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Öz saygı, “olumlu bir benlik imajının yansıması” olarak tanımlanmıştır (Karlı, 2017:17). Öz saygı; bireyin bilişsel, duygusal, sosyal ve akademik yaşamını etkilemesi açısından ve sağlıklı bir kişilik yapısının oluşmasında güçlü bir etkiye sahiptir. Öz saygı, bireyin toplumun etkin bir üyesi olmasına, bireysel başarı ve mutluluğuna katkı sağlamaktadır (Güloğlu-Aydın, 2001:66-71).

Öz saygı ile ilgili literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde; Felson ve Zielinski'nin (1998:727-725) 5 ile 8. sınıf öğrencilerinin ebeveyn desteği ile benlik saygısı arasındaki ilişkiye ait araştırmasında, ebeveynlerin destekçi davranışları çocukların benlik saygısını etkilediği tespit edilmiştir. Araştırmada, kızların benlik saygısı gelişiminde ebeveyn desteğinin, erkeklerin benlik saygısı gelişiminden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevik Demir'in (2013:100) 600 kişilik lise öğrencilerinden oluşan ergenlerin dini başa çıkma ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, düşük benlik saygısına sahip olan ergenlerin olumsuz dinî başa çıkma yöntemlerine diğer ergenlerden daha sık başvurdukları saptanmıştır. Sarıçam vd. (2013:535) ilköğretim II. kademedeki bulunan 180 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, farklı yetenekler ile benlik saygısının pozitif yönlü ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Çocukların benlik saygısı düzeyi arttıkça dil, sayısal ve atılganlık gibi yeteneklerinin de arttığı; benlik saygısı azaldıkça dil, sayısal ve atılganlık gibi yeteneklerin ortaya çıkma durumunun da azaldığı tespit edilmiştir. Kayadibi'nin (2015:44) araştırması, 7-14

yaş grubu 252 çocuk üzerinde gerçekleştirilmiştir. Parçalanmış ailelerde anneleri ile yaşayan çocukların benlik saygısı ile anneleri tarafından kabul ya da reddedilmelerini algılama durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, çocuğun anne tarafından kabul edildiği algısı yükseldikçe; öz saygı düzeyinin yükseldiği, reddedilme algısı yükseldikçe; benlik saygısı düzeyinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Kul'un (2021:44) spor yapıp yapmama durumuna göre, 10-12 yaş grubu 150 çocuğun öz saygı düzeyleri ve akademik motivasyonlarının incelendiği araştırmasında, spor yapanların yapmayanlara göre, benlik saygısı ve akademik motivasyon düzeyi daha yüksek; motivasyonsuzluk düzeyinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. İter'in (2022:55), 565 öğrenciden oluşan ilkökul 4. sınıf öğrencilerini kapsayan araştırmasında, sınıf öğretmenleri tarafından benimsenen sınıf yönetim tarzları ile çocukların öz saygı düzeyleri arasında ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, okul yaşamı açısından erkek öğrencilerin öz saygı düzeylerinin yüksek; kız öğrencilerin ise düşük olduğu tespit edilmiştir.

4. Tanrı Algısı

Çocuğun hayata uyum sağlama ve dengeli bir yaşam şekli oluşturmasında Tanrı algısı önemli bir yere sahiptir (Çifci, 2019:4). Çocuğun Tanrı'ya ilişkin tüm atıfları, duyguları ve düşünceleri Tanrı algısını oluşturmaktadır (Güler, 2007:6). Yıldız (2013:45-64), çocuğun Tanrı'yı algılama biçiminin, aile tutumlarına göre şekillendiğini ifade etmektedir. Çocuğun Tanrı'yı sevgi, güven veren veya korku veren niteliklerle ifade etmesi psikolojik sağlığı yanında, yaşam kalitesiyle de ilişkilidir. Güler (2007:6) ise çocuğun Tanrı algısının sevgi veya korku yönünde gelişmesinde sahip olduğu çevre, inanç, benlik ve kendisine doğrudan ya da dolaylı şekilde aktarılan bilgilerin etkili olduğunu ifade etmektedir. Her çocuğun kendine özgü Tanrı algısına sahip olmasında; aile, sosyal ve kültürel çevre, alınan eğitim ve duygusal yaşantılar etkilidir.

Tanrı algısı ve benlik saygısı ile ilgili literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde; Francis'in (2005:113-116) araştırmasında, 11-18 yaş grubu 755 ortaöğretim öğrencisinin Tanrı imajının benlik saygısı ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgulanmıştır. Güler'in (2007:137) yetişkin bireylerin Tanrı algısı ile benlik algısı arasındaki ilişkinin ortaya konulduğu araştırmasında, sevgi yönelimli Tanrı algısının benlik algısı ile pozitif ilişkili olduğu, bu bireylerin benlik algısının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Akyüz'ün (2010:100) araştırmasında, 13-20 yaş grubu 261 ergenin Tanrı tasavvuru ile benlik saygısı ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma sonucunda; benlik saygısı ile seven, dost ve merhametli, teslim olunan,

koruyup gözeten, müdahale eden Tanrı tasavvuru arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgulanmıştır.

Tanrı algısına ilişkin literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde; Dickie ve diğerleri (1997:25-43) tarafından 4-11 yaş grubu 143 çocuk iki gruba ayrılarak ebeveynleri ile olan ilişkilerinin Tanrı algısını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveynlerini algılama biçimleri ile Tanrı'yı algılama biçimlerinin birbirlerine benzer olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, güçlü ve besleyici ebeveyn algısına sahip çocuklar, Tanrı'yı da güçlü ve besleyici olarak algılamaktadır. Araştırmada, erken çocuklukta Tanrı algısı anne ve babaya benzemekte iken; yaş ilerledikçe, çocukların algıladığı Tanrı'nın mükemmel hale gelmekte olduğu ifade edilmektedir. Araştırmaya göre, Tanrı algısını doğrudan veya dolaylı olarak ebeveyn davranışları etkilemektedir. Yıldız'ın (2012:62) Tanrı imgesi ölçeği kullanarak 463 çocuk üzerinde gerçekleştirdiği araştırma, çocukların Tanrı imgelerini ve bununla ilişkili faktörleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda, Tanrı'yı her şeye gücü yetip her şeyi gören, duyan, bilen ve yarattığı diğer hiçbir şeye benzemeyen olarak ifade edenlerin 10-11 yaş grubunda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Buna göre, çocuklar 10-11 yaşından itibaren Tanrı'yı daha soyut biçimde ve insani özelliklerden arınmış olarak ifade etmektedirler. Çifci'nin (2019:82-95) araştırmasında, 14 ile 18 yaş grubundaki ergenlerin psikolojik sağlamlığı ile Tanrı algısı arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmada, 14 yaş grubu ergenlerin Tanrı algısının; 18 yaş grubu ergenlerin Tanrı algısına göre daha çok sevgi yönünde olduğu tespit edilmiştir. Öztürk Zurnacı'nın (2019:88) 10-11 ve 13-14 yaş grubu 48 ortaokul öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında, öğrencilerin nasıl bir Allah tasavvuruna sahip oldukları ve Allah tasavvuruna alınan eğitimin ya da sosyal çevrenin etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmada, 10-11 ve 13-14 yaş grubu çocukların korku veren Tanrı algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Kekik'in (2019:52) 12-16 yaş arasındaki 483 öğrencinin bağlanma stilleri ile Tanrı algısı arasındaki ilişkinin incelenmiştir. Araştırmada, güvenli bağlanmanın sevgi ve korku yönelimli Tanrı algısı ile pozitif; kaçınmalı ve kaygılı bağlanmayla negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Türker'in (2019:367-389) araştırmasında, 7-12 yaş 54 sığınmacı çocuğun yaşamış olduğu travmalar sonucu gelişimsel olarak hayata ilişkin bakış açısı ve Tanrı'yı algılama biçimi incelenmiştir. Katılımcıların, cezalandırıcı ve korku yönelimli Tanrı algısına sahip olanlar %67, sevgi yönelimli olanlar ise %15'ini oluşturduğu tespit edilmiştir. Buna göre, çocuklar dua ve ibadet ederek zor durumları daha kolay atlatacak ve Allah'ı düşünerek yalnızlık hissetmemektedir. Bu düşüncelerin olumlu dini başa çıkmayı

desteklediği tespit edilmiştir. Göregen'in (2021:343) araştırmasında, 100 kişiden oluşan imam hatip lisesi 10. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları Tanrı algısının öfke ve affetme eğilimine yönelik etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip olanların içe öfkelerinin daha az olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, sevgi yönelimli Tanrı algısının birey ve toplumun iyi oluşuna katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Lüleci'nin (2021:99) araştırmasında, 10-14 yaş grubu çocukların Tanrı'ya güven, ebeveynlere bağlanma ve iyi oluş ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada, çocukların ebeveynleri ile güvenli bağlanma durumları arttıkça iyi oluş düzeyleri de artmaktadır. Çocukların iyi oluş düzeylerinin güven veren Tanrı imgesini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmalar yanında, din psikolojisi alanında çocuklar hakkında farklı konularda yapılmış olan çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Yıldız'ın çocukların Tanrı imgeleri ve çocuklar hakkında farklı konularda araştırmaları bulunmaktadır. Bunlar; çocukların manevi yaşamları (Yıldız, 2020), çocuk istismarının önlenmesinde dinin etkileri (Yıldız, 2019), ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların din hizmetlerine katılımları hakkında (Yıldız, 2015) vb. araştırmalardır. Göçen'in çocuklarla ilgili olarak; minnettarlık (Göçen, 2015), şükür (Göçen, 2016), kadirşinaslık ve maneviyat (Göçen, 2016) konularında çalışmaları bulunmaktadır. Hayta'nın (2016) çocukluk dönemine ait anne çocuk ilişkisinden yola çıkılarak yetişkin bireylerin bağlanma stillerinin Allah tasavvurunu etkilemesi ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Yapıcı'nın çocukluk dönemine ilişkin dua (Yapıcı, 2005), ahlak ve inanç gelişimi (Yapıcı, 2014) ile ilgili araştırmaları bulunmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerde Tanrı algısı ve öz saygı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Araştırmanın problem cümlesi "10-14 yaş grubundaki öğrencilerde öz saygı ile Tanrı algısı arasındaki ilişki nedir?" sorusudur. Araştırmanın amacı ise MEB'e (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlı Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan ortaokullarda öğrenim gören 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin öz saygı ile Tanrı algısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu çalışmada, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerde öz saygı ve Tanrı algısı arasındaki ilişkinin incelenmiş olmasıyla din psikolojisine katkı sağlaması öngörülmektedir.

5. Yöntem

5.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin öz saygı ile Tanrı algısı arasındaki ilişkiyi çeşitli demografik değişkenlere göre değişip değişmediğinin gözlemlenmesi amacıyla oluşturulan ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama, iki ya da ikiden fazla değişkenin bulunması halinde değişkenler arasındaki değişen durumu, değişikliğin derecesini tespit etmek amacıyla yapılan araştırma modelidir (Karasar, 2011). Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada, öncelikle literatür taraması yapılmış, ardından veri toplama aracı olarak; Yıldız'ın (2012) geliştirdiği tanrı imgesi ölçeği, kişisel bilgi formu, Rosenberg'in (1965) geliştirip Çuhadaroğlu'nun (1985) Türkçeye çevirdiği benlik saygı ölçeği kullanılmıştır. Buna göre çalışmada, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerde öz saygı ve Tanrı algısı arasındaki ilişki incelenmiştir.

5.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni 10-14 yaş grubundaki ortaokul öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini ise 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinin ortaöğretim kurumlarında öğrenimine devam eden ve uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 5, 6, 7, 8'inci sınıflarındaki 317 öğrencidir. Araştırma, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerin ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 317 öğrenci ile sınırlıdır.

5.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarının uygunluğuna ilişkin etik kurul izni¹ ile MEB'e bağlı resmi okullarda uygulanabilmesi Ankara Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler² alınmıştır. Araştırma verileri 2022-2023 eğitim öğretim yılı Ankara ilinin merkez ilçelerindeki MEB'e bağlı ortaokul kurumlarında öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiştir. Veri toplamaya ilişkin anket soruları docs.google.com web adresinden online form şeklinde hazırlanarak öğrencilere iletilerek veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Veri toplama işlemi başlamadan önce öğrencilere araştırmanın genel olarak amacı, anket sorularının nasıl cevaplanacağı hakkında gerekli ön bilgiler verilmiştir. Katılımcılar 18 yaş altı öğrenciler olduğundan veli bilgilendirme ve veli onay formu eklenerek veri toplama aşamasında gönüllülük esası göz önünde bulundurulmuştur. Anket sorularının cevaplanması yaklaşık olarak 15-20 dakika sürmüştür.

¹ Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun (Karar Tarihi: 23.08.2022; Toplantı: 07) kararı.

² Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünün (Karar Tarihi: 11.01.2023; Sayı: E-14588481-605,99-68090486) izin yazısı.

5.4. Veri Toplama Araçları

Benlik Saygısı Ölçeği

Morris Rosenberg, 1964 yılında ergenlerin benlik saygısını ölçmek amacıyla benlik saygısı ölçeğini (Rosenberg self-esteem scale) geliştirmiştir (Rosenberg, 1965). Ölçek 1985 yılında Dr. Füsün Çetin Çuhadaroğlu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Çuhadaroğlu ölçeğin geri çevirisi ile geçerlik güvenirliği için lise öğrencileri üzerinde çalışmalar gerçekleştirerek Türkiye'deki ergenler üzerinde kullanılabilir duruma getirmiştir (Çuhadaroğlu,1985). Rosenberg, ABD'deki ergenler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada benlik saygısını değerlendirirken farklı özellikleri de değerlendirmeye dahil etmek amaçlamıştır. Böylece bunlar yaralandığı değişik alt ölçeklerin de geçerlik ve güvenirlik çalışmasına dahil edilmiştir. Ancak alt ölçeğin ölçmüş olduğu özellikler ile değerlendirme şekilleri birbirinden farklıdır. Buna göre 10 sorudan oluşan ölçek soruları Guttman değerlendirme yöntemiyle puanlanmakta ve her soruya ait puan alacağı yanıtları ölçekte “*” işareti ile belirtilmiştir.

Ölçeğe ait puanlama işlemi şu şekildedir: 1., 2., 3. sorular, 4., 5. sorular, 9., 10. sorular gruplar hâlinde olarak ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Katılımcı ilk üç sorunun herhangi ikisi tanesinden puan alıyor ise (2/3) bu küme grubundan bir puan almış olur. Katılımcı 4. ve 5. sorularının herhangi birinden puan alan seçeneklerden birini işaretlemiş ise bu küme grubundan bir puan almış olur. Ölçekteki 9. ve 10. sorular, 4. ve 5. soru kümesinin puanlanması ile aynı şekilde puanlanmaktadır. Ölçekte yer alan 6., 7. ve 8. sorularının her biri kendi başına 1 puan alacak şekilde hesaplanır. Sonuç olarak testi dolduran katılımcı tüm sorulardan puan almışsa maksimum 6 puan almış olacaktır. Buna göre test sonucunda katılımcının sırayla -1, 2-4, 5-6 puanı; yüksek, orta, düşük benlik saygısı düzeyine sahip olduğu saptanmış olur. Gruplara ait uygulamalarında ise katılımcıların puanları bireysel olarak hesaplanır ve puan ortalaması hesaplanarak gruba ait benlik saygısı düzeyi belirlenebilir.

Tanrı İmgesi Ölçeği

Ölçek, Yıldız (2012) tarafından çocukların Tanrı imgesini belirleyip, onların Tanrı'ya ilişkin algılarının nasıl olduğunu (güven veren-korku veren) tespit etmek amacıyla geliştirilmiştir. 5'li Likert tipi olan ölçek; (1), Hayır (2), (3), Evet (4), (5) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğe ait iki alt ölçeği bulunmaktadır. Bu alt ölçeklerden birincisi sırayla 1, 3, 4, 5, 6, 8 ve 9 numaralı maddelerinin oluşturduğu güven veren Tanrı alt ölçeğidir. Diğer alt ölçek ise 2, 7, 10 numaralı maddelerin oluşturduğu korku veren Tanrı alt ölçeğidir. Alt ölçeklerin puanlaması şu şekildedir: Her katılımcının ilgili boyutlardaki soruların her birine

vermiş olduğu cevaplar sonucunda puanlar hesaplanarak soru sayısına bölünür, böylece aritmetik ortalama ile sonuç elde edilmiş olur.

Bu araştırma kapsamında, örneklem grubu için Tanrı imgesi ölçeğinin ayrıca geçerlik ile güvenilirliği ölçülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliği için analizler sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .83 olarak, faktör analizinin dayandırıldığı korelasyonların istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu gösteren Bartlett's test of sphericity değeri ise $\chi^2 = 324,699$; $p = .000$, olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin faktör analiz sonuçlarında iki alt faktörde toplanmış olduğu, bunların ölçeğe ilişkin açıkladığı varyansın %57.441 olduğu bulgulanmıştır. Ölçeğin 7 maddesi güven veren Tanrı imgesi boyutunu, 3 maddesi ise korku veren Tanrı imgesi boyutu oluşturmaktadır. Maddelere ait iki faktörün ortak varyanslarının 0.386-0.751 arasında değiştiği, böylece iki faktörün birlikte, maddelerdeki toplam varyans ile ölçeğe ait varyansın çoğunluğunu açıkladığı görülmektedir.

Ölçek, 7 maddeden oluşan ve alt boyutlarından birisi olan güven veren Tanrı imgesi ilişkin maddelere göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .86, faktör analizinin dayandığı korelasyonların istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu gösteren Bartlett's Test of Sphericity değeri ise $\chi^2 = 251,498$; $p = .000$ 'dır. 3 maddeden oluşan ve alt boyutlardan diğeri olan Korku Veren Tanrı İmgesine ilişkin maddelere göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .58, faktör analizinin dayandığı korelasyonların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösteren Bartlett's test of sphericity değeri ise $\chi^2 = 41,623$; $p = .000$ 'dır. Ölçeğin faktör analizi sonuçlarına göre: güven veren Tanrı imgesinin alt boyutunun %54.764, korku veren Tanrı imgesi alt boyutunun açıkladığı varyansın ise %58.997 olduğu görülmektedir.

Ölçeğe ait güvenilirlik analizinde ise iç tutarlılık katsayılarına ilişkin Cronbach alpha değerleri; güven veren Tanrı imgesi alt boyutu için $\alpha = .85$ iken, korku veren Tanrı imgesi alt boyutu için $\alpha = .65$ 'tir. Buna göre faktör analizi ile iç tutarlılık analizleri Tanrı imgesi ölçeğinin geçerlik, güvenilirlik açısından bu araştırmaya uygun ölçme aracı olduğundan bu araştırmada 10 maddeden oluşan iki alt boyutlu Tanrı imgesi ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin öz saygı ile Tanrı algısı düzeylerini etkileyebileceği düşünülen demografik özelliklere ilişkin bilgilere ulaşabilmek amacıyla, kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Formda öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi,

sınıf başarı durumu, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba gelir durumlarına ilişkin sosyo-demografik özelliklere ait sorular bulunmaktadır.

6. Verilerin Analizi

Bu araştırma kapsamında, 10-14 yaş grubundaki öğrencileri kapsayan 317 öğrencilerden toplanan veriler SPSS-29 paket programına işlenerek analizler yapılmıştır.

7. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, alt problemlere ait bulgulara yer verilmiştir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin öz saygı ile Tanrı algısı ilişkisine yönelik puanlar incelenmiştir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin cinsiyetlerine göre, benlik saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşması ilişkisiz örneklem t testi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Benlik Saygısı ve Tanrı İmgesi Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Güven Veren Tanrı İmgesi	Kadın	181	31,28	3,92	0,905	251,331	0,366
	Erkek	138	30,81	5,05			
Korku Veren Tanrı İmgesi	Kadın	181	7,15	2,68	1,242	317	0,215
	Erkek	138	6,78	2,61			
Benlik Saygısı	Kadın	181	5,24	1,65	0,943	317	0,346
	Erkek	138	5,41	1,61			

Tablo 1 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin cinsiyetleri açısından incelendiğinde, güven veren Tanrı imgesi, korku veren Tanrı imgesi ve benlik saygısı ölçeğine ait puanlar istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin cinsiyetlerine göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeyleri benzer şekildedir. Bu çalışmaya benzer şekilde Yıldız’ın (2012:148) ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, Tanrı İmgesi Ölçeğine ait sorulara erkek ve kız öğrencilerin vermiş oldukları cevapların puan ortalamaları birbirine çok yakın ve bu öğrencilerin Tanrı İmgesine ilişkin birbirine benzer düşüncelere sahip olduğu tespit edilmiştir. Özgür’ün (2022:158) ortaokul öğrencilerinin ergenlik döneminde baba ve oğul arasındaki ilişkinin benlik saygısı ile dinî inanç üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmasında, öğrencilerin öz saygı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Ancak bunlardan farklı bulguların elde edildiği Akyüz’ün (2010:111) 13-20 yaş ergenler ile yapmış olduğu araştırmada, kızların erkeklere göre yüksek benlik saygısına sahip olduğu ve

yine Tanrı algısının kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha çok güven yönünde olduğu tespit edilmiştir. İter'in (2022:55) 4. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada ise kızlar ve erkekler arasında öz saygı bakımından anlamlı farklılıklar olduğu bulgulanmıştır. Tanrı algısına ilişkin Bayraktutar'ın (2019:163) ergenler üzerinde yaptığı araştırmasında erkeklerin kızlara göre Tanrı'ya güven düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dilek'in (2019:87-93) lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, kızların erkeklere göre Tanrı'yı daha çok güven yönünde algıladıkları bulgulanmıştır.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin annelerinin çalışma durumuna göre, benlik saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşması ilişkisiz örneklem t testi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2
Benlik Saygısı ve Tanrı İmgesi Ölçeği Puanlarının Anne Çalışma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Anne Çalışma Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	Çalışıyor	86	30,48	4,87	1,472	317	0,142
	Çalışmıyor	233	31,30	4,27			
Korku Veren Tanrı İmgesi	Çalışıyor	86	6,88	2,34	0,449	317	0,653
	Çalışmıyor	233	7,03	2,76			
Benlik Saygısı	Çalışıyor	86	5,20	1,86	0,729	130,800	0,467
	Çalışmıyor	233	5,36	1,54			

Tablo 2 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne çalışma durumuna göre, güven veren Tanrı imgesi, korku veren Tanrı imgesi ve benlik saygısı ölçeği puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne çalışma durumuna göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeyleri benzer şekildedir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin babalarının çalışma durumuna göre, Benlik Saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşması ilişkisiz örneklem t testi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Benlik Saygısı ve Tanrı İmgesi Ölçeği Puanlarının Baba Çalışma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Baba Çalışma Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	Çalışıyor	283	31,15	4,61	0,829	317	0,408
	Çalışmıyor	36	30,50	2,83			
Korku Veren Tanrı İmgesi	Çalışıyor	283	6,93	2,66	1,217	317	0,225
	Çalışmıyor	36	7,50	2,57			
Benlik Saygısı	Çalışıyor	283	5,47	1,47	3,496	38,866*	0,001
	Çalışmıyor	36	4,12	2,26			

* $p < 0,05$

Tablo 3 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba çalışma durumuna göre, güven veren Tanrı imgesi ve korku veren Tanrı imgesi puanlarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği ($p > 0,05$) görülmektedir. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba çalışma durumuna göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi düzeyleri benzer şekildedir. Bu çalışmaya benzer şekilde Anuştekin'in (2018:71-73) ortaöğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada sosyo-ekonomi düzeyin Tanrı'ya güven düzeyini belirlemede etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu araştırmanın bulgularından farklı bulguların elde edildiği Kula'nın (2012:78-90) araştırmasında, sosyo-ekonomik olarak orta ya da iyi düzeyde olanların Tanrı'yı güven veren yönünde algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada bu durumun maddi sıkıntıların kaynağının Tanrı olarak gösterilmesinden kaynaklanabileceği ifade edilmektedir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba çalışma durumu açısından, benlik saygısı ölçeğine ait puanları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Buna göre; puan ortalamalarına göre, babası çalışan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin ($\bar{x} = 5,47$) babası çalışmayan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinden ($\bar{x} = 4,12$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer bulguların elde edildiği Çetinkaya ve diğerlerinin (2006:116-122) ortaokul öğrencileri ile yapmış oldukları araştırmada, ailesinin sosyo-ekonomik durumunun iyi/orta olduğunu belirten öğrencilerin öz saygıları; ailesinin sosyo-ekonomik durumunun düşük olduğunu belirten öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kul'un (2021:58-59) 10-12 yaş grubu çocuklar üzerinde yaptığı araştırma sonucunda, gelir durumu yükseldikçe benlik saygısı da yükselmektedir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı, güven veren/korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları arasındaki korelasyonun incelenmesi amacıyla Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4
10-14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Benlik Saygısı, Güven Veren/Korku Veren Tanrı İmgesi Arasındaki İlişki

		Güven Veren Tanrı İmgesi	Korku Veren Tanrı İmgesi	Benlik Saygısı
Güven Veren Tanrı İmgesi	<i>r</i>	1		
	<i>p</i>	-		
Korku Veren Tanrı İmgesi	<i>r</i>	-0,368**	1	
	<i>p</i>	0,000	-	
Benlik Saygısı	<i>r</i>	0,292**	-0,308**	1
	<i>p</i>	0,000	0,000	-

**p<0,01

Tablo 4 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrenciler için korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları ile güven veren Tanrı imgesi ölçeği puanları arasında negatif yönlü orta düzeyde ($r = -0,368$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p < 0,01$) görülmektedir. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeyleri arttıkça; korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin düştüğü söylenebilir. 10-14 yaş grubundaki öğrenciler için benlik saygısı ölçeği puanları ile güven veren Tanrı imgesi ölçeği puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r = 0,292$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p < 0,01$) tespit edilmiştir. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeyleri arttıkça; benlik saygısı düzeylerinin arttığı söylenebilir. 10-14 yaş grubundaki öğrenciler için benlik saygısı ölçeği puanları ile korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları arasında negatif yönlü orta düzeyde ($r = -0,308$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($p < 0,01$) belirlenmiştir. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeyleri arttıkça; benlik saygısı düzeylerinin düştüğü söylenebilir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı ile güven veren Tanrı imgesi arasında pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda benlik saygısı düzeyi arttıkça, güven veren Tanrı imgesi de artmaktadır. Benlik saygısı yükseldikçe, Tanrı'ya güven düzeyi de güven veren Tanrı imgesi yönünde yükselmektedir. Genel olarak, benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin, Tanrı'yı algılama biçimleri güven yönündedir. Ayrıca bu öğrencilerin güven veren Tanrı algısına sahip olduğu ifade edilebilir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı ile korku veren Tanrı imgesi arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda benlik

saygısı düzeyi arttıkça, Tanrı'ya güven düzeyi güven veren Tanrı imgesi yönünde artmakta, korku veren Tanrı imgesi ise azalmaktadır. Benlik saygısı yükseldikçe, Tanrı'ya güven düzeyi de korku veren Tanrı yönünde azalmaktadır. Genel olarak, benlik saygısı düşük olan öğrencilerin, Tanrı'yı algılama biçimleri korku yönündedir. Ayrıca bu öğrencilerin korku veren Tanrı algısına sahip olduğu ifade edilebilir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin yaşlarına göre, benlik saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşmasına ait varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5
Tanrı İmgesi Ölçeğinin Alt Boyutları ile Benlik Saygısı Ölçeğinin Yaş Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>Varyans Kaynağı</i>	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	10 yaş	59	31,22	3,62	Gruplar Arası	35,269	4	8,817	0,444	0,777
	11 yaş	76	31,45	4,27	Grup İçi	6241,771	314	19,878		
	12 yaş	77	31,14	4,49	Toplam	6277,041	318			
	13 yaş	72	30,88	4,24						
	14 yaş	35	30,31	6,19						
Korku Veren Tanrı İmgesi	10 yaş	59	6,47	2,60	Gruplar Arası	39,919	4	9,98	1,426	0,225
	11 yaş	76	6,80	2,43	Grup İçi	2198,069	314	7		
	12 yaş	77	7,42	2,66	Toplam	2237,987	318			
	13 yaş	72	7,28	2,72						
	14 yaş	35	6,77	2,98						
Benlik Saygısı	10 yaş	59	5,44	1,86	Gruplar Arası	19,01	4	4,753	1,803	0,128
	11 yaş	76	5,49	1,37	Grup İçi	827,671	314	2,636		
	12 yaş	77	5,52	1,59	Toplam	846,681	318			
	13 yaş	72	4,98	1,57						
	14 yaş	35	4,97	1,86						

Tablo 5 incelendiğinde, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin yaşlarına göre, güven veren Tanrı imgesi, korku veren Tanrı imgesi ve benlik saygısı ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin yaşlarına göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeyleri benzerdir. Bu araştırmaya benzer bulguların elde edildiği Özgür'ün (2022:157) araştırmasında, yaş ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır. Araştırmanın bulgularından farklı olarak Batmaz'ın (2022:96-104) 16 yaş üzeri bireyler üzerinde yapmış olduğu araştırmada, yaş arttıkça benlik saygısının da arttığı görülmektedir. Akyüz (2010:112), gençlerin yaş ile benlik saygısı arasında, pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Fakat ergenlerde

Tanrı tasavvurunun yaşla birlikte çok önemli ve büyük değişimler göstermediği, yaş ile ilgili elde edilen anlamlı farklılıkları ergenliğin gelişim dönemleriyle açıklanabileceğini ifade edilmektedir. Bayraktutar'ın (2019:167) araştırmasında, Tanrı algısı ve yaş ilişkisi açısından 15-17 yaş grubunda yaş arttıkça Tanrı'ya güven düzeyi azalmaktadır. Çifci'nin (2019:70-71) 14-18 yaş grubu ile yaptığı çalışmada, katılımcıların yaşları ile Tanrı'yı algılama biçimlerinin ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, 14 yaşındaki çocukların güven veren Tanrı algısına sahip olduğu, çocukların yaşları ilerledikçe Tanrı'ya güven düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir.

Goldman'ın dinî gelişim teorisine göre, 7/8-13/14 yaşları arası Tanrı'nın insanları cezalandıran bir güç olarak görüldüğü dönem somut dinî düşünce aşamasıdır. Bu teoriye göre; çalışmada, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin Tanrı imgesinin korku yönünde olması gerekirken, yaşa göre Tanrı'ya güven düzeylerinin benzer olması Goldman'ın teorisini destekler nitelikte değildir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyine göre, benlik saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşması varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6
Tanrı İmgesi Ölçeğinin Alt Boyutları ile Benlik Saygısı Ölçeğinin Sınıf Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>Varyans Kaynağı</i>	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	5. Sınıf	82	31,76	3,71	Gruplar Arası	131,476	3	43,825	2,246	0,083
	6. Sınıf	93	31,55	3,76	Grup İçi	6145,565	315	19,51		
	7. Sınıf	85	30,54	4,93	Toplam	6277,041	318			
	8. Sınıf	59	30,17	5,39						
Korku Veren Tanrı İmgesi	5. Sınıf	82	6,55	2,71	Gruplar Arası	41,904	3	13,968	2,004	0,113
	6. Sınıf	93	7,27	2,58	Grup İçi	2196,083	315	6,972		
	7. Sınıf	85	6,78	2,26	Toplam	2237,987	318			
	8. Sınıf	59	7,49	3,11						
Benlik Saygısı	5. Sınıf	82	5,64	1,49	Gruplar Arası	22,048	3	7,349	2,807*	0,004
	6. Sınıf	93	5,39	1,58	Grup İçi	824,633	315	2,618		
	7. Sınıf	85	5,24	1,67	Toplam	846,681	318			
	8. Sınıf	59	4,86	1,77						

* $p < 0,05$

Tablo 6 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyine göre, güven veren Tanrı imgesi ve korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı

farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Buna göre; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyine göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi düzeyleri benzerdir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyine göre, benlik saygısı ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Öğrencilerin benlik saygısı ölçeğine ait puanları için elde edilen bu anlamlı farklılığın, hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla Bonferroni testi kullanılarak ikili karşılaştırılmıştır. İkili karşılaştırma sonuçlarına göre, benlik saygısı ölçeği puanları için anlamlı farklılığın 5 ile 8. sınıf öğrencileri arasında olduğu ($p=0,029$) saptanmıştır. Ortalamalar incelendiğinde, 5. sınıfa giden öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin ($\bar{x}=5,64$) 8. sınıfa giden öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinden ($\bar{x}=4,86$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmanın bulgularından farklı olarak Aslan ve Akyol'un (2006:58) 2. ve 4. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada, sınıf değişkenine göre öz saygı incelenmiş ve sınıf düzeyinin öz saygı düzeyini farklılaştırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yıldız (2012:97) ise çocukların eğitim düzeyi yükseldikçe, Tanrı'ya güven düzeyi korku verenden affedici Tanrı imgesine doğru geçişin yaşandığını belirtmektedir. Buna göre, 4. sınıfta olanların Tanrı'ya güven düzeyleri düşük; korku ve kaygılarının ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya benzer bulguların elde edildiği Dilek'in (2019:87-93) çalışmasında, sınıf düzeyinin Tanrı algısına herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin başarı düzeyine göre, benlik saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşması varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7
Tanrı İmgesi Ölçeğinin Alt Boyutları ile Benlik Saygısı Ölçeğinin Başarı Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>Varyans Kaynağı</i>	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	Kötü-Orta	91	29,52	4,87	Gruplar Arası	310,954	2	155,48	8,235*	0,000
	İyi	119	31,66	3,30	Grup İçi	5966,087	316	18,88		
	Çok iyi	109	31,74	4,85	Toplam	6277,041	318			
Korku Veren Tanrı İmgesi	Kötü-Orta	91	7,60	2,79	Gruplar Arası	54,336	2	27,168	3,931*	0,021
	İyi	119	6,92	2,67	Grup İçi	2183,652	316	6,91		
	Çok iyi	109	6,57	2,43	Toplam	2237,987	318			
Benlik Saygısı	Kötü-Orta	91	4,52	1,82	Gruplar Arası	94,175	2	47,087	19,77*	0,000
	İyi	119	5,40	1,52	Grup İçi	752,506	316	2,381		
	Çok iyi	109	5,89	1,30	Toplam	846,681	318			

* $p<0,05$

Tablo 7 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin başarı düzeyine göre, güven veren Tanrı imgesi, korku veren Tanrı imgesi ve benlik saygısı ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Bu anlamlı farklılığın hangi başarı düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla güven veren ve korku veren Tanrı imgesi puanları için varyansların homojenliği sağlandığından Bonferroni testi; benlik saygısı ölçeği puanları için varyansların homojenliği sağlanmadığından Dunnett T3 testi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Güven veren Tanrı imgesi ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın başarı düzeyi kötü-orta olan öğrenciler ile başarı düzeyi iyi ($p=0,001$) ve başarı düzeyi çok iyi olan öğrenciler ($p=0,001$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde başarı düzeyi iyi ve çok iyi olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinin (sırasıyla $\bar{x}=31,66$; $\bar{x}=31,74$) başarı düzeyi kötü-orta olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinden ($\bar{x} = 29,52$) yüksek olduğu görülmektedir. Korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın başarı düzeyi kötü-orta olan öğrenciler ile başarı düzeyi çok iyi olan öğrenciler ($p = 0,018$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde başarı düzeyi çok iyi olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin ($\bar{x} = 6,57$) başarı düzeyi kötü-orta olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinden ($\bar{x}=7,60$) düşük olduğu görülmektedir. Benlik saygısı ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın başarı düzeyi kötü-orta olan öğrenciler ile başarı düzeyi iyi ($p=0,000$) ve başarı düzeyi çok iyi olan öğrenciler ($p=0,000$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde başarı düzeyi iyi ve çok iyi olan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin (sırasıyla $\bar{x}=5,40$; $\bar{x}=5,89$) başarı düzeyi kötü-orta olan öğrencilerin benlik algısı düzeylerinden ($\bar{x}=4,52$) yüksek olduğu görülmektedir. Bu araştırmaya benzer şekilde Kul'un (2021:58-59) 10-12 yaş grubu öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmasında, öz saygı düzeyi akademik başarıyı etkilerken, akademik başarının da öz saygı düzeyini belirlemede etkin rol oynadığı ifade edilmektedir. Yıldız'ın (2012:149) ilköğretim öğrencileri ile yaptığı araştırmasında ise Tanrı imgesi ile akademik başarının yüksek düzeyde pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba eğitim durumuna göre, benlik saygısı ve Tanrı imgesi ölçeği puanlarının farklılaşması varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8

Tanrı İmgesi Ölçeğinin Alt Boyutları ile Benlik Saygısı Ölçeğinin Baba Eğitim Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>Varsayım Kaynağı</i>	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	İlkokul	83	30,69	4,89	Gruplar Arası	225,116	3	75,039	3,906*	0,009
	Ortaokul	70	31,23	3,28	Grup İçi	6051,93	315	19,212		
	Lise	100	32,12	3,47	Toplam	6277,04	318			
	Üniversite	66	29,83	5,76						
Korku Veren Tanrı İmgesi	İlkokul	83	7,72	2,86	Gruplar Arası	107,858	3	35,953	5,317*	0,001
	Ortaokul	70	7,23	2,62	Grup İçi	2130,13	315	6,762		
	Lise	100	6,22	2,60	Toplam	2237,99	318			
	Üniversite	66	7,00	2,21						
Benlik Saygısı	İlkokul	83	5,00	1,63	Gruplar Arası	16,446	3	5,482	2,080	0,103
	Ortaokul	70	5,30	1,55	Grup İçi	830,235	315	2,636		
	Lise	100	5,60	1,51	Toplam	846,681	318			
	Üniversite	66	5,29	1,85						

* $p < 0,05$

Tablo 8 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba eğitim durumuna göre, güven veren Tanrı imgesi ve korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Bu anlamlı farklılığın hangi baba eğitim düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla güven veren Tanrı imgesi varyansların homojenliği sağlanmadığından Dunnett T3 testi ve korku veren Tanrı imgesi puanları için varyansların homojenliği sağlandığından Bonferroni testi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Güven veren Tanrı imgesi ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın baba eğitim düzeyi lise olan öğrenciler ile baba eğitim düzeyi üniversite olan öğrenciler ($p = 0,028$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde babanın eğitimi lise düzeyinde olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinin ($\bar{x} = 31,66$) babanın eğitimi üniversite düzeyinde olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinden ($\bar{x} = 29,83$) yüksek olduğu görülmektedir. Korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın baba eğitimi ilkokul düzeyi olan öğrenciler ile baba eğitimi lise düzeyi olan öğrenciler ($p = 0,001$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalara göre; babası lise mezunu olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin ($\bar{x} = 6,22$) babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinden ($\bar{x} = 7,72$) düşük olduğu görülmektedir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre, benlik saygısı ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$). Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba eğitim durumuna göre, güven veren Tanrı imgesi, korku veren Tanrı imgesi ve benlik saygısı düzeyleri benzerdir. Bu araştırmaya benzer şekilde Anuştekin'in

(2018:71-73) araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin babalarının eğitim düzeyleri ile Tanrı algısı arasında herhangi bir ilişkinin yani anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Kula'nın (2012:78-90) araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin baba eğitim düzeyinin Tanrı algısını etkileme durumunun istatistiki olarak belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Ancak bu bulgulardan farklı olarak Dilek'in (2019:87-93) ergenler üzerinde yaptığı araştırmasında, katılımcıların baba eğitim düzeyi yükseldikçe, katılımcıların Tanrı'ya güven düzeyinin arttığı tespit edilmiştir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne eğitim durumuna göre, Benlik Saygısı ve Tanrı İmgesi Ölçeği puanlarının farklılaşması varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9

Tanrı İmgesi Ölçeğinin Alt Boyutları ile Benlik Saygısı Ölçeğinin Anne Eğitim Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

		<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>Varsayım Kaynağı</i>	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Güven Veren Tanrı İmgesi	İlkokul	84	30,93	4,61	Gruplar Arası	164,004	3	54,668	2,817*	0,039
	Ortaokul	70	31,50	3,67	Grup İçi	6113,037	315	19,406		
	Lise	107	31,67	3,72	Toplam	6277,041	318			
	Üniversite	58	29,69	5,85						
Korku Veren Tanrı İmgesi	İlkokul	84	7,07	2,55	Gruplar Arası	79,161	3	26,387	3,850*	0,010
	Ortaokul	70	7,43	3,25	Grup İçi	2158,826	315	6,853		
	Lise	107	6,34	2,45	Toplam	2237,987	318			
	Üniversite	58	7,57	2,10						
Benlik Saygısı	İlkokul	84	5,06	1,90	Gruplar Arası	8,668	3	2,889	1,086	0,355
	Ortaokul	70	5,35	1,57	Grup İçi	838,014	315	2,66		
	Lise	107	5,48	1,35	Toplam	846,681	318			
	Üniversite	58	5,33	1,76						

* $p < 0,05$

Tablo 9 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne eğitim durumuna göre, güven veren Tanrı imgesi ve korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Bu anlamlı farklılığın hangi anne eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için korku veren varyansların homojenliği sağlanamadığından Dunnett T3 testi ve güven veren Tanrı imgesi puanları için varyansların homojenliği sağlandığından Bonferroni testi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Güven veren Tanrı imgesi ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın anne eğitimi lise düzeyinde olan öğrenciler ile anne eğitimi üniversite düzeyinde olan öğrenciler ($p = 0,037$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde; anne eğitimi lise seviyesinde olan

öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinin ($\bar{x}=31,67$) anne eğitimi üniversite seviyesinde olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinden ($\bar{x}=29,69$) yüksek olduğu görülmektedir. Korku veren Tanrı imgesi ölçeği puanları için tespit edilen anlamlı farklılığın lise mezunu annelerin çocukları ile üniversite mezunu annelerin olan çocukları ($p=0,005$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalara göre; annesi lise mezunu olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin ($\bar{x}=6,34$) annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinden ($\bar{x}=7,57$) düşük olduğu görülmektedir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre, benlik saygısı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) saptanmıştır. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne eğitim durumuna göre, güven veren Tanrı imgesi, korku veren Tanrı imgesi ve benlik saygısı düzeyleri benzerdir. Bu araştırmaya benzer şekilde Kula'nın (2012:78-90) araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin anne eğitim düzeyi Tanrı algısını etkileme durumunun istatistiki açıdan belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Anuştekin'in (2018:71-73) araştırmasında, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin anne öğrenim düzeylerinin Tanrı algısına herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularından farklı olarak Yıldız'ın (2012:148-149) araştırmasında anneleri lise ve üniversite mezunu olan çocuklarının, eğitim düzeyi daha düşük annelerin çocuklarına göre; daha düşük düzeyde korku ve kaygı veren Tanrı imgesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin Tanrı'ya güven, güven veren / korku veren Tanrı imgesi düzeylerin benlik saygısı düzeylerini yordama durumu 3 tane basit regresyon yapılarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10

Benlik Saygısının Tanrıya Güven Düzeyini Yordamasına Ait Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	B	Std. Hata	Beta	t	P	R ²	F	p
Benlik Saygısı	Sabit	3,668	,820		4,475	,000			
	Tanrıya Güven Düzeyi Toplam Puan	,043	,021	,113	2,022	,044	0,013	4,090	0,044
Benlik Saygısı	Sabit	1,986	,619		3,206	,001			
	Güven Veren Tanrı İmgesi	,107	,020	,292	5,431	,000	0,085	29,49 2	<,001
Benlik Saygısı	Sabit	6,639	,246		27,004	,000			
	Korku Veren Tanrı İmgesi	-,189	,033	-,308	-5,754	,000	0,095	33,11 4	<,001

Tablo 10 incelendiğinde; 10-14 yaş grubundaki öğrenciler için Tanrı'ya güven düzeyinin benlik saygısını yordamasına ilişkin kurulan model istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p < 0,05$). Tanrı'ya güven düzeyinden benlik saygısına olan standartlaştırılmış yol katsayısının 0,113 olduğu belirlenmiştir. Buna göre, Tanrı'ya güven düzeyine ait ölçek puanlarının bir standart birimlik artışın benlik saygısı ölçeğine ait puanlarında 0,113 standart birimlik artışa neden olduğu görülmektedir. Modelin açıklama gücünü ifade eden R^2 değeri: 0,013'tür. Diğer bir deyişle, Tanrı'ya güven düzeyindeki değişim benlik saygısı düzeyindeki değişimin %1,3'ünü açıklamaktadır. 10-14 yaş grubundaki öğrenciler için güven veren Tanrı imgesi düzeyinin benlik saygısını yordamasına ilişkin kurulan model istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p < 0,05$). Güven veren Tanrı imgesi düzeyinden benlik saygısına olan standartlaştırılmış yol katsayısının 0,292 olduğu belirlenmiştir. Buna göre, güven veren Tanrı imgesi ölçeğine ait puanlarında bir standart birimlik artış, benlik saygısı ölçeğine ait puanlarında 0,292 standart birimlik artışa sebep olmaktadır. Modelin açıklama gücünü ifade edilen R^2 değeri: 0,085'tir. Diğer bir deyişle, güven veren Tanrı imgesindeki değişim benlik saygısı düzeyindeki değişimin %8,5'ini açıklamaktadır. Korku veren Tanrı imgesi düzeyinden benlik saygısına olan standartlaştırılmış yol katsayısının -0,308 olduğu belirlenmiştir. Buna göre, korku veren Tanrı imgesi ölçeğine ait puanlarında bir standart birimlik artış, benlik saygısı ölçeğine ait puanlarında 0,308 standart birimlik azalışa sebep olmaktadır. Modelin açıklama gücünü ifade eden R^2 değeri: 0,095'tir. Diğer bir deyişle, güven veren Tanrı imgesindeki değişim benlik saygısı düzeyindeki değişimin %9,5'ini açıklamaktadır.

SONUÇ

Bu araştırma, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı ile Tanrı algısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeyi arttıkça; Tanrı'ya güven düzeyinin güven veren Tanrı imgesi yönünde arttığı, benlik saygısı düzeyi düştükçe; Tanrı'ya güven düzeyinin korku veren Tanrı imgesi yönünde arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı ile güven veren Tanrı imgesi arasındaki korelasyonda; benlik saygısı ile güven veren Tanrı imgesi arasında, pozitif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeyi arttıkça; güven veren Tanrı imgesi düzeyi artmaktadır. Genel olarak,

benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin Tanrı'yı algılama biçimlerinin güven yönünde olduğu ve güven veren Tanrı algısına sahip oldukları ifade edilebilir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin, benlik saygısı ile korku veren Tanrı imgesi arasındaki korelasyonda; benlik saygısı ile korku veren Tanrı imgesi arasında, negatif yönde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeyi arttıkça; korku veren Tanrı imgesi düzeyi azalmaktadır. Benlik saygısı düştükçe; Tanrıya güven düzeyi de güven veren Tanrı imgesi yönünde düşmekte ve korku veren Tanrı imgesi yönünde yükselmektedir. Genel olarak, benlik saygısı düşük olan öğrencilerin Tanrı'yı algılama biçimlerinin korku yönünde olduğu ve korku veren Tanrı algısına sahip oldukları ifade edilebilir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin cinsiyetlerine göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeylerinin istatistiksel açıdan farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne çalışma durumuna göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeylerinin istatistiksel açıdan farklılık göstermediği bulgulanmıştır.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin yaşlarına göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeylerinin istatistiksel açıdan farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba çalışma durumuna göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin istatistiksel açıdan farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın 10-14 yaş grubundaki öğrencilerde babası çalışan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin babası çalışmayan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyine göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin benzer olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin benlik saygıları sınıf düzeyi açısından anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre, 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça benlik saygısının azaldığı ifade edilebilir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerde başarı düzeyi iyi ve çok iyi olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinin başarı düzeyi kötü-orta olan öğrencilerin güven veren Tanrı imgesi düzeylerinden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin başarı düzeyi çok iyi olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinin başarı düzeyi kötü-orta olan öğrencilerin korku veren Tanrı imgesi düzeylerinden düşük olduğu tespit edilmiştir. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerde başarı düzeyi iyi ve çok iyi olan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin sırasıyla başarı düzeyi kötü-orta olan öğrencilerin benlik algısı düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin başarı düzeyi arttıkça; benlik saygısı artmakta, Tanrı'ya güven düzeyi ise güven veren Tanrı imgesi yönünde artmakta iken korku veren Tanrı imgesi yönünde azalmakta olduğu ifade edilebilir.

10-14 yaş grubundaki öğrencilerin baba eğitim durumuna göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeylerinin benzer olduğu bulgulanmıştır. 10-14 yaş grubundaki öğrencilerin anne eğitim durumuna göre, güven veren ve korku veren Tanrı imgesi ile benlik saygısı düzeylerinin benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları çerçevesinde şu öneriler sunulabilir:

1. Benlik saygısı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, güven veren Tanrı imgesi düzeyi yüksek olarak bulgulanmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin yüksek öz saygı düzeylerine sahip olması için aile ve okul iş birliği ile bu konuda etkinlikler gerçekleştirilebilir.

2. Sınıf başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, benlik saygısı düzeyinin de yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bununla birlikte, başarılı öğrencilerin Tanrı'yı algılama biçimlerinin güven yönünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, aile ve okul iş birliği ile akademik başarıyı destekleyici sosyal ortamlar oluşturulabilir ve programlar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Züleyha. *Gençlerde Benlik Saygısı ve Tanrı Tasavvuru*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2010, 119-123.
- Anuştekin, Mehmet Nesim. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Tanrı Algıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2018, 71-73.
- Aslan, Durmuş-Köksal Akyol, Aysel. *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ve Mesleki Benlik Saygılarının İncelenmesi*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 152, 2006, 51-60.
- Bakırcıoğlu, Rasim. *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü*. Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, 236-237.
- Bakırcıoğlu, Rasim. *Çocuk ve Ergenlerde Ruh Sağlığı*. Ankara, 2015, 93-105.
- Batmaz, Neslihan Sümeyra. *Dindarlık, Beden Algısı ve Özsaygı İlişkisi: Din Psikolojisi Bağlamında Nicel Bir Araştırma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2022, 96-104.
- Bayraktutar, Merve. *İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Örneğinde Dini Başa Çıkma ve Tanrı Tasavvuru İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2019, 163-223.
- Çetinkaya, Selma-Arslan, Seher-Nur, Naim-Özdemir, Deniz-Demir, Ö. Faruk-Sümer, Haldun. *Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi*. Klinik Psikiyatri, 2006, 9, 116-122.
- Çevik Demir, Şükran. *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. 2013, 208.
- Çifci, Ayşenur. 14-18 Yaş Grubunda Tanrı Algısı ile Psikolojik Sağlamlık İlişkisinin İncelenmesi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2019, 82-95.
- Çuhadaroğlu, F. Adolesanlarda Benlik Saygısı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi. Ankara, 1986.
- Dickie, Jane R.-Eshleman, Amy K.-Merasco, Şafak M.-Shepard, Amy-Wilt, Michael Vander-Johnson, Melisa. *Ebeveyn-Çocuk İlişkileri ve Çocukların Tanrı İmgeleri*. *Bilimsel Din Araştırmaları Dergisi*, Cilt 36, No. 1 (Mart, 1997), 25-43.
- Dilek, Yunus. *Ergenlerde Tanrı Algısı ile Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2019, 87-93.
- Elkind, D. *The Origins of Religion in The Child*. 1970, 36-38.
- Felson, Richard B.-Zielinski, Mary A. *Çocukların Benlik Saygısı ve Ebeveyn Desteği*. *Evlilik ve Aile Dergisi*, Cilt 51, No.3 (Ağustos, 1989), 727-735.
- Francis, L.J. *God Images and Self Esteem a Study Among 11-18 Years-Old*. *Research in the Social Scientific Study of Religion*, 2005, 16, 113-116.
- Goldman. *The Development of Religious Thinking*. 1963, 9.
- Göçen, Gülüşan. 11-12 Yaş Grubundaki Çocukların Minnettarlıkları ve Hayat Memnuniyetlerine Etki Eden Aile İle İlgili Faktörler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 83-116, Haziran 2015.
- Göçen, Gülüşan. *Bir Değer Eğitimi Örneği Olarak Şükür Günlükleri*. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu. İstanbul, Turkey. 2012, 10.
- Göçen, Gülüşan. *Çocuklarda Şükür ve Maneviyat Şükür Günlükleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. 1. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi. İstanbul, Turkey. 2016, 213-215.
- Göçen, Gülüşan. *Kadirşinaslık ve Öznel İyi Oluş Suça Sürüklenen Çocuklar Üzerine Nicel Bir Araştırma*. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, cilt 5, sayı 4, 2016, 966-990.

- Göregen, Feride. *Değer Odaklı Manevi Güçlenme ve Bakım Programının (Domab) Din Eğitimi Alan Ergen Bireylerin Öfke ve Affetme Eğilimleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Lisans Tezi, 2022.
- Güler, Özlem. *Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. AÜİFD XLVIII, Sayı I, 2007, 123-133.
- Güler, Özlem. *Tanrı' Ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkârlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, 6.
- Güloğlu, Berna-Aydın, Gül. *Coopersmith Özsaygı Envanterinin Faktör Yapısı*. Eğitim ve Bilim/Education and Science, Cilt 26, Sayı 122, Ekim/October, 2001:66-71.
- Harms. *The Development of Religious Experience in Children*. 1944, 115-118.
- Hayta, Akif. *Anneden Allah'a: Bağlanma Teorisi ve İslâm'da Allah Tasavvuru*. *Değerler Eğitimi Dergisi*. c. 4, no. 12. 2006, 29-63.
- Hefferon, Kate-Boniwell, Ilona. *Pozitif Psikoloji Kuram, Araştırma ve Uygulamaları*. Çev. Edit. Doç. Dr. Tayfun Doğan. Nobel Yayınları, Nisan, 2018, 106-107.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon, 2016, 61-62.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara. Nobel Yayıncılık. 2011.
- Karslı, Necmi. *Gençlerde Özsaygı-Dindarlık İlişkisi*. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2017, 17.
- Kayadibi, Yasemin. *Parçalanmış Ailelerdeki Çocukların Anne Kabul Red Algılama Düzeylerinin Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2015, 50.
- Kekik, Hacı Cemal. *Yatılı Bölge Ortaokulu Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri ve Tanrı Algısı İlişkisi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2019, 52.
- Kul, Selin. *10-12 Yaş Arası Spor Yapan ve Yapmayan Çocukların Özsaygı ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2021, 58-59.
- Kula, Tahsin. *Ergenlerde Öfke Duygusu, Benlik Algısı, Tanrı Algısı, Suçluluk ve Utanç Duyguları Açısından Bir Değerlendirme: Diyarbakır Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. 2012, 78-90.
- Lüleci, Elvan Ünsal. *10-14 Yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ebeveynlere Bağlanma, Tanrı'ya Güven ve İyi Oluş İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2021. 99.
- Onat, Hasan.-Yıldız, Mualla. *Çocuk İstismar ve İhmalini Önlemede Dinin Etkisi*. *Çocuk İhmal ve İstismarı Dergisi*. İstanbul: Punto Yayınları. 2019, 1061-1069.
- Onat, Hasan.-Yıldız, Mualla. *Çocuk İstismar ve İhmalini Önlemede Dinin Etkisi*. İstanbul: Punto Yayınları, 2019,1061-1069.
- Oruç, Cemil. *Erken Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi*. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/8 Summer 2013, 971-987, Ankara-Turkey.
- Özgür, Zübeyr. *Baba Oğul İlişkinin Ergenlik Döneminde Dinî İnanç ve Benlik Saygısı Üzerindeki Rolü*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2022, 155-197.
- Öztürk Zurnacı, Şükran. *İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinde Allah Tasavvuru*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2019, 88-89.
- Rosenberg, M. *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton University Press, Princeton. 1965.

- Sarıçam, Hakan-Yılmaz, Elifcan-Gülbahçe Arzu-Gülbahçe, Ömer-Çardak, Mehmet. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Benlik Saygısı, Farklı Yetenek ve Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2013, 10 (1), 525-540.
- Siyez, Didem M. *Ergenlerde Problem Davranışlar: Okul Temelli Önleme Çalışmaları ile İlgili Uygulama Örnekleri*. Pegem Akademi, Ankara, 2016, 4-53.
- Türker, Rumeysa Nur. *Savaş Mağduru Sığınmacı Çocuklarda Hayat ve Tanrı Algısı: 7-12 Yaş Arası Suriyeli Çocuklar*. 2019. Sayı 39. 367-389.
- Wadsworth, Barry J. *Piaget'in Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı*. Çeviri Editörü, Ziya Selçuk. Ankara. Pegem Yayınları. 2015. s, 33-134.
- Yapıcı, Asım. *Çocukta İnanç ve Ahlak Gelişimi*. *Çocuklarımız ve Biz Dergisi*. İstanbul, Turkey, 2014, 1.
- Yapıcı, Asım. *Güdü ve İçerik Açısından Çocuk Duaları ve Dualara Yansıyan Sorunlar*. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Vol.5, no.2. 2005, 1-57.
- Yazgan İnanç, Banu-Kılıç Atıcı, Meral- Bilgin, Mehmet. *Gelişim Psikolojisi I Bebeklik, Çocukluk ve Ergenlik*. Pegem Akademi, Ankara. Ekim, 2020, 41-53.
- Yıldız, Mualla. *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları. 2007.
- Yıldız, Mualla. *Çocukların Tanrı İmgisinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Toplum Bilimleri Dergisi. c.7, no.13. 2013, 45-64.
- Yıldız, Mualla. *Çocuklukta Manevi Yaşam*. Ankara: Grafiker Yayınları. 2020, 162.
- Yıldız, Mualla. *İlköğretim Öğrencilerinin Tanrı İmgisinin Belirlenmesi ve Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. 2012, 1-2.
- Yıldız, Mualla. *Suç ve Yükleme*. Ankara: Grafiker Yayınları. 2020, 214.
- Yıldız, Mualla.-Karanfil, İbrahim. *Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumlarındaki Hükümlülerde Din Hizmetlerine Katılım ve Değerler Sistemi İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*. Dini Araştırmalar, cilt 18, sayı 46, 67-96, 2015.
- Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı*. Özgür Yayınları, İstanbul. 2000, 20-135.